

Walter Scott Houston, a Deep Sky Wonders és Szentmártoni Béla

Szentmártoni Bélát személyesen nem ismertem, bár ismerhettem volna, hiszen a 70-es években ifjonti hevülettel én is részt vettem a Mozgalomban. Néha majdnem találkoztunk. Bizonyítja ezt, egy kép, ahol büszkén feszíték Kulin Gyurka bácsi mögött a CSBK 1978-as találkozóján a Planetárium előtt (a kép látható honlapomon: <http://gyarmathy.csillagaszat.hu/>, és a Kulin emlékdoldalon is: <http://kulin.mcse.hu/kepgaleria/178.html>). Ha kicsit jobban megnézzük a fotót, a hátam mögött kis csoport közepén ott áll Szentmártoni Béla. Így utólag és távolról is tisztelgek Neki, akiről azért mert személyes emlékem nincs, nem jelenti azt, hogy ne hallottam volna róla. Béla neve akkor már fogalom volt amatőrcsillagász berkekben. A mély-eges írásai közül néhány már akkor eljutott hozzám a Lyra és az Albireo hasábjain.

Igazán mégis akkor hatott rám mélyebben, amikor 2002-ben újrakezdtém a csillagászkodást. A mély-ég észlelés lett kedvenc területem, és rá kellett jönni, hogy mintha nem telt volna el 20 év, Béla írásai, fordításai ugyanolyan időszerűek és hiánypótlók, lévén a csillagászati irodalom ezen szegmense (Robert Burnham, T.W. Webb, Walter Scott Huston munkái) továbbra is jobbára csak az ő révén olvashatók magyarul, s érhetőek el, köszönhetően ma már az internetnek. (Sajnos az újabbakat: J. O'Meara, Steven R. Coe, C. Luginbuhl, Sue French, stb. - úgy tudom még senki sem fordította magyarra).

Ezért is örültem, amikor bő éve megláttam a Szentmártoni Béla emlékdoldalon a legendás Deep Sky Wonders egy cikkét kéziratban, Béla eddig még közzé nem tett fordításaiból. Tudni kell azt, hogy Walter Scott Houston (1912-1993), akit az amerikai amatőrcsillagászok egyszerűen Scotty-nak hívtak, a Sky and Telescope-ban volt rovatvezető, és 1946 és 1993 között megjelent „Mély ég csodák” című cikkei nagy hatással voltak az amatőr mély ég észlelés népszerűsítésében, olyannyira, hogy a cikkekből egy válogatás könyv formájában is megjelent. A rovat cikkeiben élvezetes stílusban olvashatunk a mély-ég észlelés különböző területeiről, bőven idézve a történelmi észlelőktől (W. és J. Herschel, E. Barnard, T. Webb, Admiral Smyth, stb.) az amatőrcsillagász társaktól, és természetesen Scotty észlelési élményeiből, s mindig hivatkozik az akkor legfrissebbnek számító tudományos eredményekre is. Houston sorozata nagymértékben hozzájárult ahhoz is, hogy Béla érdeklődni kezdett a mély-ég objektumok megfigyelése iránt. Levelezni kezdett Scotty-val, és szinte baráti kapcsolat szövődött köztük. Béla megkapta, és 1946-ig visszamenőleg lefordította a Deep Sky Wonders sorozatát.

Abban az időben nem kis dolognak számított, hogy egy magyar amatőrcsillagász levelét közli a Sky and Telescope (1967 augusztusában: „Béla Szentmártoni Kaposvár, Lenin u. 10 alól” aláírással), de hivatkozik rá Houston is nem egyszer (1973 július: „Kapok leveleket lelkes észlelőktől olyan távoli helyekről, mint a Falkland-szigetek (J. A. Hardy), Magyarország (B. Szentmártoni....”), sőt a Deep Sky Wonders 1979. augusztusi rovata Albireós megfigyeléseket ismertetett!

Egyébként érdemes megemlíteni, hogy abban az időben már elég sok magyarországi szakkörbe eljutott a Sky, jómagam is sokat lapozgattam, de az akkoriban fantasztikusnak tűnő távcsőcsodák hirdetései (mi akkor jobbára még az U40-es dióverőhöz és a házilag csiszolt tükrökhöz szoktunk) és a színes képek elvonták a figyelmemet az olyan szerényen meghúzódo rovatoktól mint a Deep Sky Wonders. (További érdekesség, hogy akkoriban volt egy magyar származású, sőt állítólag debreceni születésű munkatársa is a Sky-nak George Lovi személyében, aki az adott hónap csillagos égboltjáról írt színes cikkeket.)

De visszatérve a Mély ég csodákra: levelezésbe kezdtem a Szentmártoni hagyaték gondozójával, Juhász Tiborral, aki arról tájékoztatót, hogy a fordítások csak kéziratban, eredeti gépeléssel vagy kézírással vannak meg, és értékük miatt nem szívesen adná ki a kezéből. Ekkor jött az az ötletem, hogy Béla emléke előtt tisztelegve, de attól az önös érdektől is vezérelve, hogy elolvashatom ezeket a kitűnő írásokat, vállalom a cikkek begépelését. Ezzel a feltétellel megkaphattam az anyagot. Bár kissé töredelmes a feladat, de úgy érzem, megérte: saját kezemmel lapozhatom ezeket a megsárgult lapokat, amiket utoljára talán még Béla forgatott, s néha lehet, hogy én olvasom először ezeket a fordításait (bár tudom, néhány évfolyam az Albireo mellékleteként megjelent), és ráadásul így digitálisan végre mindenki hozzáférhet az évtizedek óta szunnyadó anyaghoz, nem vész hát kárba Szentmártoni Béla befektetett hatalmas és áldozatos munkája.

Az eddig (2007 december) digitalizált anyag, benne Szentmártoni Béla sajátkezű rajzaival a Deep Sky Wonders 1946 és 1974 között megjelent cikkeinek fordítása. Interneten Juhász Tibor jóvoltából hozzáférhető az Albireo Klub honlapján:
<http://alpha.dfmk.hu/~albireo/szm/dsw/dsw.htm>

Gyarmathy István